

זהר הקדוש

עם ביאור
הפטר והכבוד

פרשת תצוה • הכעס מסלק את הנשמה

במאמר זה יפרש גודל הפגם שגורם מי שאינו כובש את כעסו, עד שגורם להסתלקות הנשמה, להשרות בתוכו את הסטרא אחרא. ואגב יבאר ענין נפש רוח ונשמה והתקשרותן יחד, וענין כעס החכמים הבא מצד הקדושה.

מה פירוש דברי הנביא 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו' (ישעיה ב כב), וצריך להבין מיהו 'האדם אשר נשמה באפו' שיש להתרחק ממנו. ומפרש, הכא פקיד קודשא בריה הוא לבר נש ואזהיר ליה - כאן מצווה הקב"ה לאדם ומזהירו, לאסתמרא מאינון בני נשא דסטו ארחייהו מארח טב לארח ביש - להישמר מאלו האנשים שהיטו את דרכיהם מדרך טוב לדרך רע, ומסאבי נפשיהו בההוא מסאבו אחרא - וטימאו את נפשם בטומאה של הסטרא אחרא.

אחר שפירש את גודל מדרגות הנשמה, ועוצם הפגם הנעשה על ידי שמטמאין את הנשמה, יבוא לפרש כי עיקר טומאת ופגם הנשמה נעשה על ידי הכעס.

ואי חזינו להאי בר נש - ואם אנו רואים לאדם מסוים, דהווי ביה אליון דרגין פלהו - שיש בו שלוש מדרגות אלו, שהם נפש רוח ונשמה, אך אין אנו יודעים אם מדרגות אלו קבועות אצלו בתמידות, ולכן שואל, עד לא קיימא בקיימיה למנדע מאן איהו - עד אשר לא התברר והתקיים לנו לדעת מי הוא ומה טיבו, במאי אתידע (דלא) לקרבא בר נש בהדיה - במה יודע טיבו לדעת אם אדם יכול להתקרב אליו ולהיות בחברתו, או לאתמנעא מניה - או שצריך להימנע מלהתחבר עמו.

ויבאר כי על ידי הכעס יהיה ניכר האדם אם נפש רוח ונשמה קבועות אצלו, כיון שהכעס מסלק.

ומשיב, כי הענין שבו ניכר האדם הוא, ברוגזיה - בשעת כעסו ממש, אז ידע ליה בר נש - בזה ידע אדם את טיבו, וישתמודע מאן איהו - ויודע מי הוא, כי אי ההיא נשמתא קדישא נטר - אם שומר על נשמתו הקדושה, בשעתא דרוגזוי - בשעת כעסו, על ידי שכובש את כעסו ומעלילו בתוכו, ואינו מוציא את כעסו בדיבור או במעשה, (אתי עליה) דלא יעקר לה מאתרהא - כדי שלא יעקור את הנשמה ממקומה על ידי מעשים ודיבורים מגונים כשלא יעמיד עצמו בכעסו, בגין למשרי תחותה ההוא אל זר - ועקירת הנשמה גורמת שתשרה תחתיה הסטרא אחרא, כיון שהתרוקן מנשמתו, כי הכועס גורם שתסתלק נשמתו, ותחתיה שורה בו הסטרא אחרא. דא איהו בר נש פדקא יאות - זה הוא אדם כראוי, דא איהו עבדא דמאריה - זה הוא עבד להקב"ה, דא איהו גבר שליט - זה הוא האדם השלם.

ואי ההוא בר נש לא נטיר לה - ואם רואה שאותו איש אינו שומר את נשמתו, על ידי שהוא אינו כובש את כעסו, ואיהו עקר קדושה דא עלאה מאתריה - ובזה הוא עוקר קדושה עליונה זו ממקומה, שהיא בחינת נשמה שהיא העליונה מכולו, למשרי באתריה סטרא אחרא - להשרות במקומה את הסטרא אחרא, ודאי דא איהו בר נש דמריד במאריה - ודאי שזהו אדם שמורד באדונו, ואסיר לקרבא בהדיה ולא תחברא עמיה - ולהתחבר עמו.

מאי 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו'

(ישעיה ב כב). הכא פקיד קודשא בריה הוא לבר נש, ואזהיר ליה לאסתמרא מאינון בני נשא, דסטו ארחייהו מארח טב לארח ביש, ומסאבי נפשיהו בההוא מסאבו אחרא.

דקא פד ברא קודשא בריה הוא לבר נש, עבד ליה בדיוקנא עלאה, ונפח ביה רוחא (נ"א נשמתא) קדישא, דכליל בתלת, פמה דאוקיימנא, דאית ביה נפש רוח ונשמה.

ועילא מפלא נשמה, דאית חילא עלאה למנדע, ולמטר פקודוי דקודשא בריה הוא.

ואי תהיא נשמתא קדישא עאל לה בפולחנא אחרא, האי איהו מסאבי לה, ונפיק מפולחנא דמאריה. בגין דתלת חילין אליון, פלהו חד, נפש רוח ונשמה משתתפי פחדא, והווי חד, וכלא בגוונא דרוא עלאה, על דא נאמר (שם יג כ) 'הולך את חכמים' ונ"ו.

ואי חזינו להאי בר נש, דהווי ביה אליון דרגין פלהו, עד לא קיימא בקיימיה למנדע מאן איהו, במאי אתידע (דלא) לקרבא בר נש בהדיה, או לאתמנעא מניה.

ברוגזיה ממש, ידע ליה בר נש, וישתמודע מאן איהו. אי תהיא נשמתא קדישא נטר בשעתא דרוגזוי, (אתי עליה) דלא יעקר לה מאתרהא, בגין למשרי תחותה ההוא אל זר, דא איהו בר נש פדקא יאות. דא איהו עבדא דמאריה, דא איהו גבר שליט.

ואי ההוא בר נש לא נטיר לה, ואיהו עקר קדושה דא עלאה מאתריה, למשרי באתריה סטרא אחרא. ודאי דא איהו בר נש דמריד במאריה, ואסיר לקרבא בהדיה ולא תחברא עמיה.

ואי ההוא בר נש לא נטיר לה, ואיהו עקר קדושה דא עלאה מאתריה, למשרי באתריה סטרא אחרא. ודאי דא איהו בר נש דמריד במאריה, ואסיר לקרבא בהדיה ולא תחברא עמיה.

באדונו, ואסיר לקרבא בהדיה ולא תחברא עמיה - ולהתחבר עמו.

קודם שיבאר מי הם הנוטים מדרך טובה שיש להתרחק מהם, מקדים לפרש מעלת האדם שנברא בצלם, ונפוחה בו נשמה עליונה, ובה יבאר עוצם הקלקול של הנוטה מדרך הטוב.

ומקדים לפרש מעלת האדם, דקא פד ברא קודשא בריה הוא לבר נש - שהרי כאשר ברא הקב"ה את גוף האדם, עבד ליה בדיוקנא עלאה - עשאו בדמות הצורה העליונה, כי כל צורת ופרטי תבנית הגוף הוא כנגד כל העולמות והספירות העליונות לפרטיהם. ונפח רוחא (נ"א נשמתא) קדישא - ונפח בו רוח קדושה, דכליל בתלת - שהוא כולל משלושה חלקים, פמה דאוקיימנא דאית ביה - כפי שהעמדנו שיש בו נפש רוח ונשמה.

ומסיף לבאר מעלת בחינת נשמה. ועילא מפלא נשמה - ולמעלה מכולם היא בחינת נשמה, דאיהי חילא עלאה - שהיא כח עליון - שעל ידי הנשמה יש בכוחו למנדע ולמטר פקודוי דקודשא בריה הוא - לדעת ולשמור את מצוות הקב"ה.

ויבאר ענין התקשרות נפש רוח ונשמה אשר מזה יתבאר כי על ידי הפגם בנפש נפגמת גם הנשמה.

ואי תהיא נשמתא קדישא עאל לה בפולחנא אחרא - ואם מכניס את אותה נשמה קדושה לעבודה זרה, האי איהו מסאבי לה - דבר זה מטמא אותה, ונפיק מפולחנא דמאריה - ויוצא מעבודת בוראו. כי על ידי הפגם בנפש שהיא בעולם העשייה נפגמת גם הנשמה, בגין דתלת חילין אליון - כיוון ששלושת כוחות רוחניים אלו שבאדם פלהו חד - כולם הם דבר אחד, כי נפש רוח ונשמה משתתפי כחדא - כולם שותפים יחד וקשורים זה בזה, והווי חד - והם אחד. וכלא בגוונא דרוא עלאה - וכל זאת כמו הסוד העליון, כי גם העולמות על דבר זה שהנשמה נפגמת נאמר (משלי יג כ) 'הולך את חכמים יחכם ורעה

על פי מה שנתבאר שעל ידי הכעס עוקר את נשמתו, יבואר הכתוב שפתח בו 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו'.

וְדָא - זה שאינו מעמיד עצמו בכעסו, אֵיהוּ - הוא 'טָרַף נַפְשׁוֹ בְּאָפוֹ' (איוב יח ד), כלומר, אֵיהוּ טָרַף וְעָקַר נַפְשִׁיהָ בְּגִין רוּגְזָהּ - הוא

עצמו הורג ועוקר את נפשו בגלל כעסו, וְאֲשָׁרֵי בְּגִייהָ אֶל זֶר - ומשכין בתוכו את הסטרא אחרא הנקרא 'אל זר', וְעַל דָּא כְּתִיב - ועל זה כתוב, 'חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ', הכתוב מזהיר להתרחק מן האדם שאינו מעמיד עצמו בשעת כעסו, כיון דְּהֵיחָא נִשְׁמָתָא קַדִּישָׁא טָרַף לָהּ - שאת הנשמה הקדושה הוא טורף ועוקר ממנו. וְמַלְבַּד זֵאת, סָאִיב לָהּ בְּגִין 'אָפוֹ' - מטמא אותה בגלל כעסו. וכך מתפרש הכתוב, 'חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה' אַחֲלָף בְּאָפוֹ' - שהחליף את נשמתו עם הסטרא אחרא בגלל כעסו. והטעם שיש להתרחק מחברתו הוא, 'פִּי בְמָה נִחְשָׁב הוּא' - ודרשו חז"ל (ברכות יד.) אל תקרי 'בְּמָה' אלא 'בְּמָה' של עבודה זרה, כִּי עֲבוּדָה זָרָה אֲתַחֲשִׁיב הוּא בְּרִי נֶשֶׁת - כעבודה זרה עצמה נחשב אותו איש, כיון שעל ידי שהסתלקה נשמתו שרתה בו הסטרא אחרא הנקרא 'אל זר', לכן יש להתרחק מזה שאינו מעמיד עצמו בכעסו.

ומבאר חומר הענין להתחבר עם הכועס עד כדי שאסור אף להסתכל בו.

וּמָאן דְּאֲתַחֲבַר עִמָּיהּ - ומי שמתחבר עם הכועס, וּמָאן דְּאֲשַׁתְּעִי (ס"א דאשתתף) בְּהִדְיָהּ - ומי שמדבר עמו, הרי הוא כְּמָאן דְּאֲתַחֲבַר - כמי שהתחבר בְּעֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁת. מְאִי טַעְמָא - מהו הטעם לכה, בְּגִין - כיון דְּעֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁת שְׂאֵרֵי בְּגִייהָ - שורה בתוכו. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא דְּעָקַר קְדוּשָׁה עֲלָאָה מֵאֲתַרְיָהּ - שעוקר קדושה עליונה ממקומו, וְשְׂאֵרֵי בְּאֲתַרְיָהּ עֲבוּדָה זָרָה אֶל זֶר - ומשרה במקומו את הסטרא אחרא. וּמַעַתָּה מַה 'אֶל זֶר' כְּתִיב בֵּיהּ (ויקרא יט ד) 'אֶל תִּפְגְּנוּ אֶל הָאֱלֹהִים' - שאסור להסתכל בעבודה זרה, כְּגִוּוֹנָא דָּא, אָסִיר לְאִסְתַּכְּלָא בְּאִנְפוּיָא - כך באופן זה, אין להסתכל בפני הכועס.

כיון שהתבאר חומר הכעס, יבאר איך יתכן שהחכמים כועסים.

וְאִי תִימָא - ואם תאמר, הָא רִוְגָזָא דְּרַבְּנָן - הרי החכמים כועסים, ואיך יתכן שהם כועסים מאחר שהתבאר עוצם הקלקול שגורם הכועס. ומתוך, רִוְגָזָא דְּרַבְּנָן טַב אֵיהוּ לְכַל סָטְרִין - כעס החכמים טוב הוא לכל הצדדים, כי אינו בא מצד הסטרא אחרא, אלא מצד הקדושה, דְּהָא תְּנִינָא דְּאוּרִייתָא אֲשָׁא אֵיחָהּ - שהרי שנינו שהתורה היא אש,

וְמִשּׁוּם כֵּךְ יִמְצָא הַכַּעַס אֶצְל הַחֲכָמִים, כִּי אוּרִייתָא קָא מְרַתְחָא לִיהּ - התורה היא מרתחת את החכם, דְּכְתִיב - ככתוב, שהתורה נמשלה לאש (ירמיה כג ט) 'הֲלֹא כֹה דְּבָרֵי כָאֵשׁ נָאִם ה'."

ומבאר אימתי רצוי כעס החכמים ואימתי אינו רצוי.

ומאחר וכעס החכמים הוא רק משום התורה, לכן רִוְגָזָא דְּרַבְּנָן - כעס החכמים הוא רק בְּמִלֵּי דְּאוּרִייתָא - דברי התורה, וכן ימצא רִוְגָזָא דְּרַבְּנָן לְמִיחָב יְקָרָא לְאוּרִייתָא - כעס החכמים שהוא כדי ליתן כבוד לתורה, על ידי המחאה במבזה את התורה, וְכִלְאֵי לְפּוּלְחָנָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא הוּי - והכעס הזה הוא רק לעבודת הקב"ה, לְכַף נְאָמַר (דברים ד כד) 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָהּ הוּא אֶל קַנְא', כי אף אצל הקב"ה מצינו אש וקנאה, לכן החכמים הולכים בדרך זו, כעסם הוא מצד הקדושה. אֲבָל אֵי בְּמִלִּין אַחֲרִינָן - אם כועס על דברים אחרים, לָאו פּוּלְחָנָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא הַאי - אין זו עבודת הקב"ה.

לאחר שהפסיק לבאר ענין כעס החכמים, חזר לבאר חומר ענין הכעס שהוא יותר משאר העבירות.

יש לשאול, מדוע בחר הכתוב דוקא את הכעס לבחון באמצעותו אם הנשמה שרויה אצל האדם, שאמר 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו'. ומתוך, בְּגִין - כיון דְּבְּכָל חַטָּאִים דְּקָא עֲבִיד בְּרִי נֶשֶׁת - שעושה אדם, לָאו אֵיהוּ עֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁת כְּהָאֵי - אינו נעשה עבודה זרה ממש כמו שנעשה על ידי הכעס, וְלִכְּן אָסִיר לְקַרְבָּא בְּהִדְיָה דְּהָאֵי - אסור להתקרב עם הכועס. נמצא שבכעס תלוי הכל אם הנשמה תשרה אצלו או הסטרא אחרא שורה אצלו.

אחר שפירש חומרת הכעס מכל העבירות שנעשה עבודה זרה בעצמו, שואל הרי יכול לתקן הפגם מיד אחר שעוברת שעת הכעס.

וְאִי תִימָא - ואם תאמר, הָא לְשַׁעְתָּא הוּוּ דְּעֵבֵר - הרי כעס זה היה רק לשעה שאירע שעבר וכעסו, ואחר כך ודאי שב בתשובה, וְהִדְר אַהֲדָר - שהרי נח זעפו, ומוכח שאינו רוצה עוד לכעוס, ואם כן מדוע אסור להתחבר עמו גם לאחר ששכך כעסו. לָאו הֵכִי - לא כן הוא, כי זה שנח עתה מזעפו לא יועיל לו, דְּכִינּוּן דְּאֶעְקַר קְדוּשָׁה דְּנַפְשִׁיהָ מִנְיָה וּמֵאֲתַרְיָהּ - כי מאחר שנעקרה הקדושה ממנו ומן המקום שהיתה בו, וְהוּוּ אֶל זֶר מְקַפְּחָה הוּוּ אַתְר - והסטרא אחרא עשק את המקום של הקדושה, על ידי שלא העמיד את עצמו בכעסו, אֲתַתְּקַף בֵּיהּ - מתחזקת בו הסטרא אחרא, וְלֹא שְׂבִיב לִיהּ - ואינה עוזבת אותו. בְּרִי כַּד אֲתַדְכִּי בְּרִי נֶשֶׁת מִכַּל וְכַל - חוץ כאשר יטהר האדם מכל וכל, על ידי שיזכך את גופו ונפשו מכל הפסולת של אל זר ומשאר מידות רעות, וְעָקַר לִיהּ לְעֵלְמִין - ועוקר את הסטרא אחרא ממנו לעולם, על ידי שמקבל עליו שלא לכעוס עוד. וְלִבְתַּר אֲשַׁתְּדַל לְאֲתַקְדָּשָׁא וְלִאֲמַשְׁכָּא

וְדָא אֵיהוּ 'טָרַף נַפְשׁוֹ בְּאָפוֹ' (איוב יח ד), אֵיהוּ טָרַף וְעָקַר נַפְשִׁיהָ בְּגִין רוּגְזָהּ, וְאֲשָׁרֵי בְּגִייהָ אֶל זֶר. וְעַל דָּא כְּתִיב, 'חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ', דְּהֵיחָא נִשְׁמָתָא קַדִּישָׁא טָרַף לָהּ וְסָאִיב לָהּ, בְּגִין 'אָפוֹ'. 'אֲשֶׁר נִשְׁמָה' אַחֲלָף בְּאָפוֹ. 'כִּי בְמָה נִחְשָׁב הוּא', עֲבוּדָה זָרָה אֲתַחֲשִׁיב הוּוּ בְּרִי נֶשֶׁת.

וּמָאן דְּאֲתַחֲבַר עִמָּיהּ, וּמָאן דְּאֲשַׁתְּעִי (ס"א דאשתתף) בְּהִדְיָהּ, כְּמָאן דְּאֲתַחֲבַר בְּעֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁת. מְאִי טַעְמָא, בְּגִין דְּעֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁת שְׂאֵרֵי בְּגִייהָ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא דְּעָקַר קְדוּשָׁה עֲלָאָה מֵאֲתַרְיָהּ, וְשְׂאֵרֵי בְּאֲתַרְיָהּ עֲבוּדָה זָרָה אֶל זֶר. מַה 'אֶל זֶר' כְּתִיב בֵּיהּ (ויקרא יט ד) 'אֶל תִּפְגְּנוּ אֶל הָאֱלֹהִים', כְּגִוּוֹנָא דָּא, אָסִיר לְאִסְתַּכְּלָא בְּאִנְפוּיָא.

וְאִי תִימָא, הָא רִוְגָזָא דְּרַבְּנָן. רִוְגָזָא דְּרַבְּנָן טַב אֵיהוּ לְכַל סָטְרִין, דְּהָא תְּנִינָא דְּאוּרִייתָא אֲשָׁא אֵיחָהּ, וְאוּרִייתָא קָא מְרַתְחָא לִיהּ, דְּכְתִיב (ירמיה כג ט) 'הֲלֹא כֹה דְּבָרֵי כָאֵשׁ נָאִם ה'."

רִוְגָזָא דְּרַבְּנָן בְּמִלֵּי דְּאוּרִייתָא. רִוְגָזָא דְּרַבְּנָן לְמִיחָב יְקָרָא לְאוּרִייתָא, וְכִלְאֵי לְפּוּלְחָנָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּוּ הוּי, לְכַף נְאָמַר (דברים ד כד) 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָהּ הוּא אֶל קַנְא'. אֲבָל אֵי בְּמִלִּין אַחֲרִינָן, לָאו פּוּלְחָנָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּוּ הַאי. בְּגִין דְּבְּכָל חַטָּאִים דְּקָא עֲבִיד בְּרִי נֶשֶׁת, לָאו אֵיהוּ עֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁת כְּהָאֵי, וְאָסִיר לְקַרְבָּא בְּהִדְיָה דְּהָאֵי.

וְאִי תִימָא הָא לְשַׁעְתָּא הוּוּ דְּעֵבֵר, וְהִדְר אַהֲדָר. לָאו הֵכִי, דְּכִינּוּן דְּאֶעְקַר קְדוּשָׁה דְּנַפְשִׁיהָ מִנְיָה וּמֵאֲתַרְיָהּ, וְהוּוּ אֶל זֶר, מְקַפְּחָה הוּוּ אַתְר, אֲתַתְּקַף בֵּיהּ, וְלֹא שְׂבִיב לִיהּ. בְּרִי כַּד אֲתַדְכִּי בְּרִי נֶשֶׁת מִכַּל וְכַל, וְעָקַר לִיהּ לְעֵלְמִין, וְלִבְתַּר אֲשַׁתְּדַל לְאֲתַקְדָּשָׁא וְלִאֲמַשְׁכָּא קְדוּשָׁה עֲלֵיהּ. בְּרִין וְלֹאֵי דְּאֲתַקְדָּשׁ.

קְדוּשָׁה עֲלֵיהּ - ואחר כך השתדל להתקדש ולהמשיך את הנשמה על עצמו, בְּרִין וְלֹאֵי דְּאֲתַקְדָּשׁ - אזי, אחר כל ההשתדלויות, הלוואי ויתקדש, כי אין הנשמה חוזרת אליו בשלימות.

נפשי צמאה לדעת כל רז סודך

זוהר הקדוש המבואר < עם פירוש "הכתר והכבוד" ביאור בשפה ברורה הפותח את לב הלומד, עם מקורות וביאורים על פי גדולי המפרשים